

BADIIY BARKAMOLIKKA OLIB BORUVCHI O‘ZBEK MILLIY DOSTONLARI

Mahmudov Jahongir Saminjon o‘g‘li

Namangan davlat universiteti Musiqa ta’limi va madaniyat fakulteti

Vokal san’ati 3 - bosqich talabasi

Jahongirmahmudov1997@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada badiiy barkamolikka olib boruvchi o‘zbek milliy dostonlari hamda baxshichilik ashulalari, milliy maqom qo‘shiqlarimiz, o‘zbek milliy musiqa asboblari haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: milliylik, doston, barkamollik, mumtoz ashula, musiqa asbobi, mumtoz musiqa, ohang.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассказывается о ведущих к художественному совершенству узбекских народных эпосах и песнях дарения, о наших национальных статусных песнях, узбекских национальных музыкальных инструментах.

Ключевые слова: народность, эпос, совершенство, классическая песня, музыкальный инструмент, классическая музыка, мелодия.

ABSTRACT

this article talks about Uzbek national epics leading to artistic excellence and songs of giving, our national status songs, Uzbek national musical instruments.

Key words: nationality, epic, perfection, classical song, musical instrument, classical music, melody.

“Alpomish”- qadimiy dostonlardan biridir. U qahramonlik, mardlik, vatan’arvarlik, turli elatlar va xalqlarning birodarligi sevgi va sadoqat, oila mustahkamligini kuylovchi ulkan eposdir. Unda bir oila taqdiri misolida vaziyat taqazosi bilan bo‘linib ketgan qadimiy bir o‘zbek urug‘ining qayta birlashishini badiiy aks ettirish orqali millat birligi g‘oyalari, uning qahramonona shon-shuxrati va istiqboli, el-yurt farovonligi, oila baxti va Vatan ravnaqi uchun kurash baralla kuylangan. Qahramonlik dostonlarimiz asrlar mobaynida xalqimizga juda katta ruhiy va ma’naviy quvvat berib kelayotir. Shuning uchun ular ma’naviy

qadriyatlarimizning alohida tarkibiy qismi sanalanadi. Marosimlarga aloqador urf-odat va an'analarning bevosita dostonlarda berilishi masalasiga, ikkinchidan, doston kuylashning marosimlar bilan bog'liq tarzda davom etayotgani masalasiga ahamiyat berish kerak. «Alpomish» dostoni o'zbek xalqi qadimiy qahramonlik eposining yorqin namunalaridan biridir. Unda Alpomishning o'z yaqinlari tinchligi, baxtu saodati yo'lida ko'rsatgan qahramonliklari madh etiladi. Shu bilan birga, ushbu dostonda jamiyat va inson hayoti masalalari o'ziga xos reallikda qahramonlik va go'zallik haqidagi xalq ideallari doirasida kuylanadi.

Alpomish nomi aslida yosh avlod shuuriga onalarning allalari orqali juda yoshlikdan singib boradi. Shu bilan u ajdodlar yodi, faxru g'ururi vositasiga aylanadi. Bu doston turkiy xalqlar patriarxat hayotining o'ziga xos poetik ko'zgidir. Bu doston bir qancha turkiy va ularga yaqin yashagan ayrim turkiy bo'lmagan xalqlar orasida juda keng tarqalgan. Uning o'zbek, qoraqalpoq, qozoq, oltoy versiyalari doston holida; tojik, tatar, boshqird, O'rta Osiyo arablari versiyalari ertak va rivoyatlar tarzida mashhurdir. O'rta asr o'g'iz eposining muhim yodgorligi «Kitobi Dada Qo'rqut» tarkibidagi «Bamsi Bayrak» asari o'zining syujeti va kompozitsion qurilishi jihatidan «Alpomish» dostoniga juda ham yaqin turadi. «Alpomish» dostoni o'zbek xalqi orasida ikki versiya va ko'plab variantlarda juda keng tarqalgan.[1]

O'tgan asrda uning variantlari o'ttizga yaqin xalq baxshisidan qirqaqa yaqin variantda yozib olingan. Uning to'la variantlari Fozil Yo'ldosh o'g'li, Muhammadqul Jonmurod o'g'li, Po'ltan, Berdi baxshi, Bo'ri Sodiq o'g'li, Bekmurod Jo'raboy o'g'li, Mardonaqul Avliyoqul o'g'li, Abdulla Nurali o'g'li, Saidmurod Panoh o'g'li, Umir Safar o'g'likabi etakchi dostonchi baxshilardan yozib olingan. Shular orasida eng mukammali, badiiy jihatdan eng yuksagi atoqli xalq shoiri Fozil Yo'ldosh o'g'lidan yozib olingan nusxa hisoblanadi. Unda shoirning yuksak dostonchilik mahorati to'la namoyon bo'lgan. Fozil Yo'ldosh o'g'li «Alpomish» dostonini butun umr bo'yi kuylab kelgan. Atoqli shoir Hamid Olimjonning obrazli iborasi bilan aytganda, bu doston uning shoirlik beshigi bo'lgan. Binobarin, «Alpomish» dostonida ham buning yorqin guvohini ko'rish mumkin. Rus folklorshunosi B.Putilov «Epos va marosim» masalasiga alohida e'tibor qaratgan ekan, ularning bir-biriga bog'liqligini alohida ta'kidlaydi. Darhaqiqat, dostonlar syujetiga nazar tashlansa, B.Putilovning haq ekani ko'rinadi. Bunda garchi olim o'z ilmiy xulosasini, asosan, rus eposchiligi nuqtai nazaridan ilgari surgan bo'lsa-da, uning bu fikrini hatto o'zbek dostonchiligi ham tasdiqlay oladi. Chunki qaysi bir o'zbek xalq dostoniga e'tibor qaratmaylik, unda, albatta biror-bir oilaviy-maishiy marosim badiiy ifoda etilganligining, ya'ni tasvirlanganligining guvohi bo'lish mumkin. Ana shundan kelib chiqqan holda folkloreshunos J.Eshonqulov: «Shuni aytib o'tish kerakki, eposning, ayniqsa,

qahramonlik dostonlarining bevosita marosim bilan bog‘liq jihatlari hali etarli darajada o‘rganilgan emas.[2]

Arxaik eposda, jumladan, “Alpomish” dostonida ham marosimlarning muhim o‘rin tutishi va ustuvor qonuniyat kasb etishi kuzatiladi. Biroq qahramonlik eposi birgina marosimlardan kelib chiqadi yoki tug‘iladi deb xulosalash masalani o‘ta jo‘n hal etish bo‘ladi”, – deb yozadi. Darhaqiqat, “Alpomish” dostoni garchi qahramonlik dostoni bo‘lsa-da, unda xalqimizning madaniy-maishiy turmush tarzi, o‘ziga xos oilaviy marosimlari, urf-odat va an‘analari tasviri muhim o‘rin egallaydi. Ularni o‘rganish orqali “Alpomish” dostoni ajdodlarimizning eng qadimiy va hayotbaxsh an‘analarini o‘zida mujassam etgan betakror badiiy durdona asar ekanini his etish hamda shu orqali “epos va marosim”ning uzviy bog‘liqligini anglash mumkin. J.Eshonqulov yana arxaik epos bilan marosim strukturasi o‘zaro uyg‘un kelishini asoslab, buni “Alpomish” dostoni tahlili misolida quyidagicha ko‘rsatib o‘tadi: “Shomonning shajarasi. Uning tanlanishi, homiy ruhlar ko‘magida bo‘lishi, o‘zga dunyoga safar, yovuz ruhlar jangi, o‘zga qiyofaga ega bo‘lishi bu shomonlik marosimiga xos xususiyatdir. Arxaik, jumladan, “Alpomish” eposida ham shajaraga alohida urg‘u berilishi, Hakimbekning tug‘ilishi va doimo pirlar ko‘magida bo‘lishi, qahramonliklar namoyish etishi, safarga otlanishi, yovuzlikka (yovuz ruhlarga) qarshi kurashi, etti yillik zindon, ya‘ni ramziy o‘liklik holatidan so‘ng qayta tirilib chiqib, Qultoy qiyofasiga kirishi struktural jihatdan shomonlik marosimi bilan aynan bir xil ekanligini ko‘ramiz”, – deya qayd etadi. Hatto dostonida tush ta‘biriga bag‘ishlangan qadimgi marosimlar ham keltirilganligini taniqli folklorshunos J.Eshonqulov ta‘kidlab o‘tadi. “Alpomish” dostonida shunday motivlar borki, ularni hozirgi hayotda mavjud bo‘lgan yoki bugungi kunda unutilib, o‘tkazilmaydigan bo‘lib qolgan ayrim oilaviy-maishiy marosimlar bilan qiyoslab o‘rganishga to‘g‘ri keladi. Aks holda ularning asl mazmun-mohiyatini anglab bo‘lmaydi. Zero, folklorshunos J.Eshonqulov “Alpomish” dostoni haqida shunday deydi: “Ta‘bir joiz bo‘lsa, xalqimizning ko‘hna marosimlar, urf- odatlar, irim-sirim, tabularning “qomusi” deb atash mumkin. Chunki hech bir eposda xalqimizning maishiy hayoti bunchalik keng ko‘lamda badiiy ifodasini topmagan”. Xulosa qilib aytganda, “Alpomish” – mumtoz barkamol epos. Unda qo‘llangan har bir detal o‘z mazmun-mohiyatiga ega. Doston va marosim munosabatlarini o‘rganish-milliy madaniyatimizga bo‘lgan cheksiz mehr-muhabbat va ehtiromimiz namunasi. Dostonida ifodalangan marosim va urf-odat, o‘lmas an‘analar xalqimiz ma‘naviyatining nodir xazinasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.“O‘zbek dostonchilik tarixi”Xasanov.K.Toshkent-2008.B-251.
- 2.“Maqom san‘ati”Valiyeva.N.Toshkent-2016.B-174.